

УДК 332.1:330.322(477.51)

С.В. Повна, канд. екон. наук

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ТЕРИТОРІАЛЬНО-ГАЛУЗЕВИЙ ЗРІЗ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

С.В. Повная, канд. экон. наук

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

ТЕРРИТОРИАЛЬНО-ОТРАСЛЕВОЙ СРЕЗ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Svitlana Povna, PhD in Economics

Chernihiv National Technological University, Chernihiv, Ukraine

TERRITORIAL AND SECTORAL CUT OF THE INVESTMENT PROJECTS OF THE CHERNIHIV REGION

Проаналізовано масштаби та напрями інвестиційних проектів, що пропонуються до реалізації в Чернігівській області. Зроблені висновки щодо відповідності цих проектів державним та регіональним пріоритетам, а також рівномірності майбутнього розвитку регіону. На основі європейського досвіду надані рекомендації щодо державної регіональної політики у сфері інвестування.

Ключові слова: розвиток регіону, пріоритети, рівномірність розвитку, державна регіональна політика.

Проанализированы масштабы и направления инвестиционных проектов, предлагаемых к реализации в Черниговской области. Сделаны выводы относительно соответствия этих проектов государственным и региональным приоритетам, а также равномерности будущего развития региона. На основе европейского опыта даны рекомендации относительно государственной региональной политики в сфере инвестирования.

Ключевые слова: развитие региона, приоритеты, равномерность развития, государственная региональная политика.

Analyzed the extent and directions of investment projects proposed for implementation in the Chernihiv region. Conclusions regarding the compliance of these projects to the national and local priorities and the uniformity of the future development of the region. Based on the European experience provides recommendations concerning the state regional policy in the field of investment.

Key words: regional development, priorities, uniform development, the state's regional policy.

Постановка проблеми. Важливими проблемами регіонального розвитку є відповідність регіональних інвестиційних проектів заданим пріоритетам, що забезпечує розвиток території в бажаному напрямку, а також рівномірність розвитку територій. Як і проблеми ефективності територіального управління, ці проблеми належать до впливу двох сил: влади (державної і місцевої) та суб'єктів господарювання і багато в чому визначаються державною регіональною економічною політикою.

Державна регіональна економічна політика – це політика балансування між економічним централізмом і господарською самостійністю регіону, в остаточному підсумку вона визначається якісним станом суспільства, його економіки і політики. Характерна риса розглянутої проблеми полягає в тому, що основна увага при цьому приділяється регіональній економічній політиці держави, у той час як економічна політика регіонів практично не вивчається [1]. Важливою проблемою є прагнення та можливість самого регіону визначати власну політику, активність та здібності місцевої влади, а також керівників підприємств.

Майбутній розвиток території визначається інвестиційними проектами, що пропонуються до реалізації. Відповідно до їх змісту та масштабів можна оцінити, наскільки вдало розвиваються діючі суб'єкти господарювання та рівень впливу на розвиток економіки органів державної та місцевої влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інвестиційного розвитку регіонів присвячено багато публікацій, серед яких можна виокремити таких авторів: М.П. Бутко, В.М. Геєць, Б.М. Данилишин, В.П. Приходько, М.А. Хвесик та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Оцінювання відповідності регіональних інвестиційних проектів заданим пріоритетам надає інформацію

щодо ступеня впливу державної регіональної політики на розвиток економіки території, а через масштаби та зміст інвестиційних проектів можна оцінити рівномірність та характер майбутнього розвитку територій, що є актуальним, вказує на можливі проблеми подальшого розвитку регіону і потребує відповідних досліджень.

Мета статті. Метою цього дослідження є оцінювання масштабів та змісту інвестиційних проектів Чернігівської області, визначення їх відповідності державним та регіональним пріоритетам, а також рівномірності майбутнього розвитку територій.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах інвестиції виступають найважливішим засобом забезпечення умов економічного зростання, структурних зрушень в економіці, технічного прогресу, підвищення якісних показників економічної діяльності на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях [2]. Складні відтворювальні процеси відбуваються виключно на основі інвестування, яке забезпечує відновлення господарської системи. Саме через зроблені інвестиції можна розвивати конкурентні переваги кожної місцевості, нарощувати конкурентоспроможні виробництва, відповідно мати господарську самостійність території. Напрямок інвестування вказує на зміст регіональної економічної політики, що проводиться владою.

Розвиток регіональної економічної політики є режимом функціонування регіональної системи, орієнтованим на позитивну динаміку параметрів рівня та якості життя населення, забезпеченого стійким, збалансованим багатофакторним відтворенням соціального, господарського, ресурсного й екологічного потенціалів території. Регіональна політика принципово відрізняється від усіх інших тим, що розглядає регіони й регіональні проблеми в комплексі та спрямована на узгодження загальнодержавних і регіональних інтересів [1].

Значення регіональної політики й увага до неї у світі неухильно зростають. Про це, зокрема, свідчить той факт, що у Стратегії розвитку Європи на період до 2020 року передбачено, що 60–75 % всіх коштів, спрямованих на реалізацію Стратегії, буде витрачено на заходи, пов'язані з досягненням цілей регіонального розвитку [3].

Сьогодні в Україні є суспільний запит на ефективну державну регіональну політику, спроможну здійснити модернізацію на місцевому рівні, стати запорукою підвищення рівня та якості життя людини незалежно від місця її проживання – на всій території України. Вектор змін парадигми регіонального розвитку в Україні передбачає перехід від регіональної політики перерозподілу ресурсів та «вирівнювання» до політики створення рівних можливостей та сприятливих інституційних умов для комплексного розвитку регіонів України, зростання їх конкурентоспроможності.

Запорукою успішного досягнення мети сталого збалансованого розвитку регіону, зростання його конкурентоспроможності є об'єктивно визначений пріоритет регіонального розвитку (у т. ч. з урахуванням особливостей розвитку території), підкріплений наявним на місцевому рівні ресурсним забезпеченням. Пріоритети регіонального розвитку повинні відображати не тільки інтереси окремого регіону, а й бути засобом досягнення стратегічних цілей регіонального розвитку у масштабах України: зростання конкурентоспроможності регіонів та забезпечення збалансованого регіонального розвитку; досягнення територіальної соціально-економічної інтеграції; підвищення ефективності державного управління у сфері регіонального розвитку. Синергетичне поєднання секторального, територіально-просторового та управлінського виміру формує засади нової державної регіональної політики, започатковує інноваційні механізми щодо формування регіональних пріоритетів розвитку в Україні. Обґрунтоване визначення механізмів формування пріоритетів регіонального розвитку відкриває нові можливості для успішного управління регіональним розвитком з огляду на потреби регіонів та в контексті практичної реалізації стратегічних цілей та стратегічних пріоритетів регіонального розвитку держави.

Разом з тим важливо не лише правильно сформулювати пріоритети; не менш важливою проблемою є проблеми практичної реалізації, тобто забезпечення узгодженості інвестиційних проектів підприємств із сформованими пріоритетами. У табл. 1 ми проаналізували розподіл інвестиційних проектів Чернігівської області [4] за галузевою ознакою та в подальшому відповідність їх встановленим пріоритетам.

Таблиця 1

Розподіл пропонованих до реалізації інвестиційних проектів Чернігівської області за галузевою ознакою

Галузь проекту	Кількість проектів	Вартість проектів, тис. грн	% від загальної вартості проектів
Обробна промисловість (крім харчової)	7	2411640	42,35
Соціальні проекти	7	2229455	39,15
Аграрна інфраструктура	7	277120	4,87
Харчова промисловість	5	194300	3,41
Енергетичні проекти	8	187600	3,29
Екологічні проекти	2	171570	3,0
Туризм	14	107796	1,89
Тваринництво	8	43500	0,76
Інфраструктура бізнесу	2	37270	0,65
Видобування і переробка корисних копалин	1	34429	0,6
Разом	61	5694680	100

Згідно з табл. 1, за галузевою ознакою основний обсяг інвестування припадає на обробну промисловість (крім харчової) – 42,35% від загальної вартості інвестиційних проектів та соціальну сферу (будівництво житла) – 39,15 %. Загалом подані проекти відповідають як національним, так і регіональним пріоритетам інвестиційного та соціально-економічного розвитку. Так, наприклад, спостерігаються проекти за такими пріоритетними напрямками:

1) пріоритети розвитку базових галузей економіки, в яких реалізуються інвестиційні та інноваційні проекти [5]: виробництво, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції; реконструкція систем тепло- і водопостачання та водовідведення; будівництво житла; виробництво альтернативних джерел енергії;

2) пріоритетні напрями соціально-економічного та культурного розвитку (національні проекти) [6]: "LNG Україна" – створення інфраструктури постачання скрапленого газу в Україну; "Енергія природи" – будівництво комплексу вітрових, сонячних та малих гідроелектростанцій, виробництво твердого альтернативного палива; "Доступне житло" – система проектів комплексного будівництва доступного житла (виключено 05.03.2014 р.); "Чисте місто" – система комплексів з перероблення твердих побутових відходів (виключено 05.03.2014 р.); "Якісна вода" – забезпечення населення України якісною питною водою; "Відроджене скотарство" – розроблення та реалізація програми розвитку скотарства;

3) регіональні інвестиційні пріоритети Чернігівської області: за галуззю інвестування (об'єкти інноваційно-інвестиційної інфраструктури; об'єкти туристичного комплексу, включаючи туристично-оздоровчі об'єкти, об'єкти технічної інфраструктури; інвестиції в розвиток і впровадження енергозберігаючих та екологобезпечних технологій; об'єкти ефективного розроблення та глибинного перероблення сировинних та природних ресурсів, що містять надра області та розташовані на її території); пріоритети інвестиційного розвитку ресурсної бази регіону (торф'яна галузь; деревообробна галузь; виробництво альтернативних видів палива; добування неенергетичних матеріалів та виробництво будівельних матеріалів; перероблення промислових і побутових відходів та вторинної сировини).

Лише три проекти загальною вартістю 0,3 % від вартості усіх проектів важко віднести до яких-небудь затверджених пріоритетів, отже, можна констатувати вагомий вплив державної та регіональної політики у вигляді встановлення пріоритетів на господарський розвиток регіону.

У табл. 2 ми проаналізували рівномірність розподілу інвестиційних проектів за територіальною ознакою, що має надати інформацію про активність та рівномірність майбутнього розвитку територій.

Таблиця 2

*Територіальний зріз пропонованих до реалізації інвестиційних проектів
Чернігівської області*

Регіон проекту	Кількість проектів	Вартість проектів, тис. грн	% від загальної вартості проектів
Бахмачський район	2	20800	0,36
Бобровицький район	2	15500	0,27
Варвинський район	1	170000	2,98
Городнянський район	1	11600	0,20
Козелецький район	2	91776	1,61
Коропський район	3	44429	0,78
Корюківський район	5	242120	4,25
Куликівський район	3	4000	0,07
Менський район	4	117600	2,06
Ніжинський район	6	2339620	41,08
Новгород-Сіверський район	1	2000	0,03
Носівський район	3	190000	3,34
Прилуцький район	8	134600	2,36
Семенівський район	1	12640	0,22
Сосницький район	2	5000	0,09
Срібнянський район	1	10000	0,17
Талалаївський район	3	15900	0,28
Щорський район	1	1200	0,02
Чернігівський район	2	11500	0,20
м. Чернігів	10	2254395	39,59
Разом	61	5694680	100

Таким чином, основний обсяг інвестування (41,08 %) пропонується у Ніжинському районі та обласному центрі – м. Чернігові (39,6 %). За кількістю підготовлених проектів лідирують м. Чернігів, Прилуцький, Ніжинський та Корюківський райони. Отже, загалом можна констатувати, що навіть на рівні Чернігівської області більшу інвестиційну активність проявляють ті райони, які вже сьогодні більш розвинуті.

При порівнянні лідерів (Ніжинського району та м. Чернігова) можна побачити, що у Ніжинському районі планують використати інвестиції на виробничі проекти (створення серійного виробництва комбінованих концентраторних сонячних систем теплопостачання будівель та споруд; розроблення та впровадження у виробництво нових технологій щодо створення медичних виробів; розроблення та виробництво сучасних технічних засобів навчання та тренажерів для підготовки робітників за найбільш затребуваними спеціальностями; створення нових видів обладнання для птахівництва; створення сучасної технологічної лінії з виробництва високоякісного листового скла флоат-методом; будівництво комбінату зі зберігання та перероблення зернових і олійних сільськогосподарських культур), а у м. Чернігові – переважно на соціальні проекти (забудова житлового мікрорайону; будівництво торгово-розважального центру; будівництво комерційного центру; будівництво готельного комплексу з рестораном). Отже, виробничі підприємства м. Чернігова не проявляють жодної інвестиційної активності, натомість у деяких районах планується вагомий економічний розвиток.

Безумовно, соціальні проекти також необхідні, тим більше, що потреба в житлі не задоволена, але соціальний розвиток у нормальних умовах є похідною від економічного розвитку. Ця проблема ускладнюється тим, що за державною регіональною політикою основний наголос робиться також на соціальних проектах [7], забуваючи про економічний розвиток. Так, згідно з регіональним планом заходів Чернігівської області на виконання Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки, передбачене бюджетне фінансування економічних заходів становить лише 0,2 % від загального фінансування, соціальних заходів – 37 %.

Зауважимо, що в ЄС під «соціальною складовою» розуміють насамперед вирішення комплексу питань щодо зайнятості населення. Успішно реалізованими вважають тільки ті програми, які зробили значний внесок у зменшення безробіття. Стосовно фінансування соціального напрямку, в Державній програмі активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки [8] також визначено, що активізація розвитку національної економіки має сприяти підвищенню соціальних стандартів та рівня добробуту громадян, збільшенню кількості робочих місць. «Соціалізація» бюджету, не підкріплена адекватним збільшенням обсягів виробництва і підвищенням рівня продуктивності праці, тільки тимчасово вирішує завдання покращення добробуту громадян. В Україні тривалий час не проводилися реформи, спрямовані на усунення структурних диспропорцій, внаслідок чого істотно загальмувалися процеси подолання структурних дисбалансів перехідного періоду, технологічної модернізації, формування ефективної економічної бази для соціальних перетворень.

Отже, економічні питання є першочерговими щодо розвитку територій, і саме їм варто приділяти найбільше уваги. У деяких розвинених країнах навіть є вимога щодо обов'язковості інвестиційного напрямку державних запозичень [9]. Ця вимога, зокрема, прописана у Великобританії у Кодексі фінансової стабільності, а в Німеччині включена навіть до Конституції.

Прагнення України до євроінтеграції обумовлено бажанням отримати фінансову допомогу, але треба враховувати, що для «нових» країн ЄС було вирішено встановити «стелю» щорічно виділених коштів у розмірі 4 % від національних ВВП з міркувань про низьку поглинаючу здатність їх фінансових систем. Вважається, що такий обсяг допомоги країна може прийняти без значного збільшення інфляції й істотного тиску на держбюджет. Отже, чим сильнішою Україна увійде до цього союзу, тим більше вона зможе отримати від нього.

Одним з найважливіших принципів регіональної політики ЄС, що діє з 1988 р., є принцип доповнюваності, відповідно до якого всі заходи фондів ЄС співфінансуються з боку країн-членів (з національних і регіональних бюджетів, а також інших джерел, у тому числі коштів приватних компаній); інститути ЄС можуть надавати ресурси тільки як додаткове джерело під час реалізації національних програм і не мають права визначати об'єкти свого втручання виключно за власною ініціативою. Місцеві органи управління повинні покрити від 15 до 50 % витрат, пов'язаних з конкретними проектами, за рахунок місцевих (державних або приватних) джерел, оскільки не мають сенсу проекти, які нав'язуються органами вищого рівня, і проекти повинні дійсно належати громаді, яка отримує користь від їх реалізації.

У цьому процесі велика роль консалтингу, бо вміння розробити та впровадити потрібні проекти не виникає без зусиль та кваліфікованої підтримки. Для успішно реалізованих проектів ЄС концентрує додатковий резерв коштів, натомість при нецільовому використанні ресурсів можуть наступити санкції та відмова у фінансуванні. Наприклад, досягнення Польщі пов'язуються з успішним освоєнням коштів ЄС через вдалу реалізацію проектів, але це характерно далеко не для усіх країн ЄС.

З метою створення додаткової доданої вартості під час використання коштів фондів ЄС функціонують технічні програми групи Європейського інвестиційного банку, які покликані поліпшити розробку регіональних проектів і підвищити їх якість. Наприклад, програма «Спільна допомога в підтримці проектів у європейських регіонах» (JASPERS) повинна допомогти країнам ЄС у підготовці якісних проектів на всіх етапах їх розроблення, починаючи з плану проекту і закінчуючи отриманням кінцевої допомоги.

У реформі політики згуртування ЄС на 2014–2020 рр. [10] робиться акцент на кредити, а не субсидії, що має підвищити якість проектів і перешкоджати залежності від субсидій. Політика ЄС рухається сьогодні в напрямку збільшення обсягів допомоги, яку необхідно повертати, намагаючись таким чином збільшити рівень наявних ресурсів, створити додаткові стимули для забезпечення ефективності з боку бенефіціарів, а також для додаткового досвіду, який надається банками і сектором фінансових послуг.

Згладжування міжрегіональних контрастів в ЄС часто досягається вирівнюванням кількісних показників, при якому зберігається якісне відставання проблемних територій у розвитку постіндустріального інноваційного суспільства. Так, регіони ЄС розрізняються не тільки за рівнем поточного економічного розвитку або соціальною обстановкою, а й за можливостями змінити ситуацію. Більшою мірою згладжування міжрегіональних контрастів в ЄС залежить від активності у сфері науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт. Ні поточна підтримка відсталих територій, ні навіть створення загального сприятливого інвестиційного клімату для підприємств (що найчастіше мають середню або низьку наукоємність) не дає стійкого скорочення розриву в рівні регіонального розвитку. Вважається, що ліквідувати в перспективі прірву між провідними економічними центрами ЄС і периферійними або депресивними територіями можна лише одним шляхом – створюючи можливості для нарощування в регіонах власного потенціалу інноваційного розвитку.

На тлі нових можливостей фінансування ЄС на 2014–2020 рр. і запуском нової програми Творчої Європи [11], підкреслюється потенціал зростання культури і творчості для міст та регіонів: інвестиції в культуру фундаментально впливають на економічну привабливість, а отже, на зростання зайнятості, розвиток міст і регіонів. Дослідження показують, що регіони з сильною стратегією економічного розвитку, заснованій на культурі, здебільшого, мають більш низькі показники безробіття. Кілька міжнародних обстежень показали, що міста та регіони, які інвестують у культуру, спорт і освіту, економічно більш успішні, ніж міста і регіони, що не роблять цього, і, більше того, ці міста і регіони, у кінцевому рахунку, стають більш безпечними місцями для проживання. В основі лежать п'ять секторів: «культура», «спорт», «освіта», «економіка» і «безпека»; при цьому інвестиції в першу трійку сприяють двом останнім. Україні також варто звернути увагу на ці складові, оскільки намагання зекономити на них звичайно не приводить до розвитку суспільства та економіки.

Висновки і пропозиції. Отже, згідно з проведеним аналізом можна констатувати, що подані інвестиційні проекти Чернігівської області відповідають як національним, так і регіональним пріоритетам інвестиційного та соціально-економічного розвитку. За територіальною ознакою класифікації цих проектів виявлено, що більшу інвестиційну активність проявляють ті райони, які вже сьогодні більш розвинуті. Крім того, у м. Чернігові виявлена негативна тенденція щодо розвитку лише соціальних проектів, не підкріплена економічним розвитком.

Майбутній розвиток регіону залежить від масштабів та напрямів інвестування, при цьому необхідно приділити увагу розвитку інвестиційного консалтингу, який би допомагав розробляти та впроваджувати успішні інвестиційні проекти, а також необхідна

раціональна державна регіональна політика, що знаходила б «золоту середину» між соціальним та економічним напрямками розвитку.

Список використаних джерел

1. *Приходько В. П.* Інституціональні умови сталого розвитку в системі реалізації регіональної політики / В. П. Приходько // *Агросвіт*. – 2012. – № 12. – С. 35–40.
2. *Інвестиційний менеджмент: теорія і практика : навчальний посібник / за ред. М. П. Бутка*. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2009. – 452 с.
3. *Щодо вдосконалення територіально-організаційних механізмів стимулювання інвестиційної діяльності в Україні : аналітична записка [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/897/>.
4. *Перелік інвестиційних проєктів Чернігівської області [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://economy.cg.gov.ua/index.php?id=9564&tp=1&pg=>.
5. *Про затвердження Програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні [Електронний ресурс]* : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 р. № 389. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF>.
6. *Про затвердження переліку проєктів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку (національні проєкти) [Електронний ресурс]* : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2010 р. № 1256. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1255-2010-%D0%BF>.
7. *Повна С. В.* Системність регіональної економічної політики в контексті сталого розвитку / С. В. Повна // *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки» : наук. зб.* – 2013. – № 2 (66). – С. 158–163.
8. *Державна програма активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/187-2013-%D0%BF#n11>.
9. *Луніна І. О.* Ризики державних фінансів України та шляхи їх мінімізації / І. О. Луніна // *Фінанси України*. – 2012. – № 2. – С. 4–15.
10. *Refocusing EU Cohesion Policy for Maximum Impact on Growth and Jobs: The Reform in 10 points [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-1011_en.htm.
11. *Culture and Creativity – Europe’s regions and cities making a difference [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://cor.europa.eu/en/news/Pages/cor-cultural-creative-sectors.aspx>.